

# Pamatlīdzekļu uzskaitē: kam pievērsīsim uzmanību, sagatavojot 2012. gada pārskatu

## Biežāk pieļautās kļūdas

Ikvienai sabiedrībai, lai nodrošinātu savu saimniecisko darbību, ir nepieciešami pamatlīdzekļi, kas parasti veido būtisku aktīvu daļu. Tāpēc pārskata gada beigās sabiedrības grāmatvedības darbiniekiem ir jāizvērtē to sastāvs un novērtēšanas metodes.

Ja sabiedrība veic gan apliekamus, gan neapliekamus darījumus, tad neatskaitāmo pievienotās vērtības nodokli pievieno pamatlīdzekļu vērtībai, nevis noraksta saimnieciskās darbības izdevumos.



Foto: Jānis Mednis

**SANITA DAMBE,**  
zvērināta revidente,  
SIA Biznesa un audita  
centrs valdes locekle,  
speciāli *Bilancei*

## Iegādes vērtība

Parasti pamatlīdzekļus iegādes brīdī atzīst iegādes vērtībā, tas ir, pirkšanas cenai pieskaitot izdevumus, kas saistīti ar iegādāto objektu līdz brīdim, kad to nodod ekspluatācijā (uzstādīšanas izmaksas, piegādes izmaksas, neatskaitāmie nodokļi, aizdevuma procenti).

### Biežāk konstatētās kļūdas

- Pārliecināsimies, vai pamatlīdzekļu sastāvā iekļautie pamatlīdzekļi atbilst vērtības kritērijiem, kas ir noteikti sabiedrības grāmatvedības politikā. Sabiedrības grāmatvedības politika ir sabiedrības normatīvais akts, kas ir jāievēro.
- Gada pārskata likums ļauj pamatlīdzekļu izveidošanai saņemtos aizņēmuma procentus līdz objekta nodošanai ekspluatācijā iekļaut jaunizveidotā objekta pašizmaksā. Katrai sabiedrībai svarīgi ir izvērtēt, vai aizņēmuma izmaksu iekļaušana pamatlīdzekļu pašizmaksā būtiski nepalielina to vērtību un vai to iekļaušana pamatlīdzekļu vērtībā sniegs skaidru un patiesu priekšstatu par sabiedrības aktīviem un finanšu stāvokli. Ja tomēr izvēlamies aizdevuma procentus iekļaut pamatlīdzekļu vērtībā, tad gada pārskata pielikumā sniedzam skaidrojumu par iekļauto procentu apmēru. Bet pēc tā nodošanas ekspluatācijā aizliegts palielināt pamatlīdzekļu vērtību par aizdevuma procentiem un tie ir jāatzīst peļņas vai zaudējuma aprēķinā pēc uzkrāšanas principa periodā, kurā rodas procentu izmaksas.
- Praksē bieži, nosakot pamatlīdzekļu vērtību pie iegādes, rekonstrukcijas, renovācijas, pamatlīdzekļu vērtība tiek palielināta par materiālajām izmaksām, bet netiek palielināta par darbaspēka izmaksām, ko sabiedrība veic saviem spēkiem. Darbaspēka izmaksas (darba alga, darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligātās izmaksas) ir kapitalizējamas periodā līdz objekta nodošanai ekspluatācijā.
- Pamatlīdzekļu uzturēšanai izlietotās rezerves daļas un palīgmateriālus noraksta saimnieciskās darbības izdevumos periodā, kurā tie izlietoti. Kapitalizējam tikai tās atjaunošanas vai rekonstrukcijas izmaksas, kas būtiski palielina to ražošanas potenciālu vai pagarina to ekspluatācijas laiku.
- Pamatlīdzekļu daļas vai detaļas, kas ir nepieciešamas pamatlīdzekļa dar-

bības nodrošināšanai un kuras pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laikā tiek nomainītas vairākkārt, netiek uzskaitītas atsevišķi, bet tiek pievienotas objekta vērtībai. Lietderīgāk sadalīt pamatlīdzekļus komponentēs, uzskaitīt tās atsevišķi, jo tām ir atšķirīgi lietderīgās lietošanas laiki, bet tikai tām pamatlīdzekļu daļām, kuras iegādes vērtība ir būtiska attiecībā pret aktīva kopējo vērtību.

- Neatskaitāmie nodokļi sevī ietver iedevmu, dabas resursu nodokli, neatskaitāmo pievienotās vērtības nodokli. Ja sabiedrība veic gan apliekamus, gan neapliekamus darījumus, tad neatskaitāmo pievienotās vērtības nodokli pievieno pamatlīdzekļu vērtībai, nevis noraksta saimnieciskās darbības izdevumos.

## Grāmatvedības aplēšu izvērtēšana

Pamatlīdzekļu iegāde, amortizācija un uzskaitē ir saistīta ar virkni sabiedrības vadības aplēšu, kā amortizācijas metode, lietderīgās lietošanas laiks, likvidācijas vērtība. Grāmatvedības aplēses, kas saistītas ar pamatlīdzekļiem, kā arī jebkuras citas grāmatvedības aplēses sabiedrības vadībai katru pārskata gadu jāizvērtē — vai tās ir adekvātas. Jebkura aplēšu izvēle un maiņa sabiedrības vadībai ir jāspēj pamatot, un tās maiņa nevar būt sabiedrības pārskata gada finanšu rezultāts. Grāmatvedības aplēsē iekļautajam novērtējumam ir jābūt ticamam, un tas ir ticams, ja tās sagatavošanā pamatojas uz pēdējo pieejamo informāciju un izmanto pamatotus pierādījumus. Gada pārskata pielikumā sniedzam informāciju par grāmatvedības aplēšu maiņu.

## Biezāk konstatētās kļūdas

- Likvidācijas vērtība ir aplēstā vērtība, kuru sabiedrība varētu iegūt, pārdodama pamatlīdzekli tā lietderīgās izmantošanas laika beigās un no kuras atskaitītas gaidāmās atsavināšanas izmaksas. Svarīgi izvērtēt šo izmaksu būtiskumu, sabiedrībai likvidācijas vērtība jāpamato ar pamatotu aprēķinu. Nav nepieciešams noteikt likvidācijas vērtību katram pamatlīdzeklim vai noteikt likvidācijas vērtību viens lats.
- Lietderīgās lietošanas laiks tiek mainīts bez ekonomiska pamatojuma. Lietderīgās lietošanas laiku nosaka gados, kurā sabiedrība plāno izmantot šo pamatlīdzekli, ņemot vērā paredzēto lietošanas intensitāti, fizisko nolietojanos, tehnisko novecošanos un juridiskos pamatlīdzekļa lietošanas ierobežojumus. Tā, piemēram, ja sabiedrība lietderīgās lietošanas laiku maina ražošanas tehnoloģiskai iekārtai, jo būtiski samazinājusies ražošanas jauda, ir ekonomiski pamatoti, bet, ja tiek mainīts administratīvās ēkas lietderīgās lietošanas laiks no 30 uz 70 gadiem, tad grūti atrast vadības lēmuma pamatojumu.
- Pamatlīdzekļa nolietojuma aprēķināšanai var izmantot lineāro metodi un degresīvo metodi. Izvēlēto nolietojuma aprēķināšanas metodi sabiedrība lieto pastāvīgi, izņemot gadījumu, ja būtiski mainījušies apstākļi attaisno metodes maiņu. Arī par šādu aplēšu maiņu ir jāsniedz informācija finanšu pārskata pielikumā. Tāpat nav pieļaujams, ka gan pēc tehniskiem parametriem, gan pēc pielietojuma līdzīgiem pamatlīdzekļiem tiek izmantotas dažādas pamatlīdzekļa nolietojuma aprēķināšanas metodes.

## Pamatlīdzekļu nolietojums

Pamatlīdzekļu nolietojamā vērtība pakāpeniski jānoraksta to lietderīgās lietošanas laikā, izmantojot sabiedrībā noteikto pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķināšanas metodi. Pamatlīdzekļu nolietojamā vērtība ir iegādes vērtība mīnus likvidācijas vērtība.

## Biezāk konstatētās kļūdas

- Pamatlīdzekli sāk amortizēt pēc tā nodošanas ekspluatācijā. Ekspluatācijā nodošanas datumu nosaka pieņemšanas-nodošanas aktā, un ne vienmēr tas ir pamatlīdzekļa iegādes datums. Kamēr pamatlīdzeklis ir iegādāts, bet netiek ekspluatēts saimnieciskajā darbībā, to uzskaita postenī «Pamatlīdzekļu izveidošana un nepabeigto celtniecības objektu izmaksas».
- Amortizāciju aprēķina arī laika posmā, kad tas netiek aktīvi izmantots (tehniskā apkope, remonts, rekonstrukcija, dīkstāve). Ja amortizācijas aprēķinā par pamatu izmanto pamatlīdzekļa lietošanas intensitāti, nevis lietderīgās lietošanas laiku, tad pamatlīdzekļa amortizācijas aprēķinu var pārtraukt tik ilgi, cik ilgi pamatlīdzeklis netiek aktīvi izmantots.
- Pamatlīdzekli beidz amortizēt, ja tas tiek izslēgts, ir pilnībā amortizēts vai ja tas pēc sabiedrības vadības lēmuma tiek pārvietots uz apgrozāmo līdzekļu postenī «Pārdošanai turēti ilgtermiņa ieguldījumi».

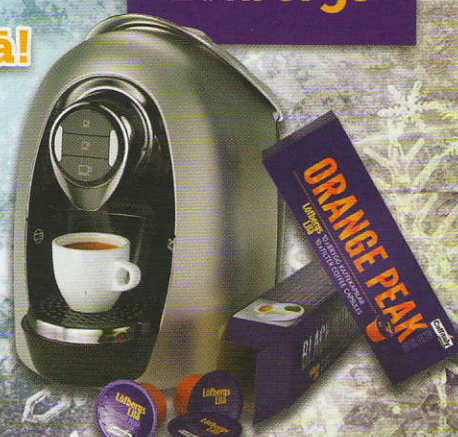
## Pamatlīdzekļu izslēgšana

Pamatlīdzekli no grāmatvedības uzskaites izslēdz, ja tas tiek atsavināts (pārdots, ziedots, dāvināts, ieguldīts)

## Löfbergs ♥ Caffitaly Perfekti pagatavota kafija Tavā birojā!

Kafijas kapsulas ir gudrs, ērts un viegls veids, kā pagatavot kafiju. Tas nodrošina pareizo kafijas daudzumu vienas patiešām labas kafijas tasītes pagatavošanai.

Uzzini vairāk pie „Black coffee” oficiālā izplatītāja [www.officeday.lv](http://www.officeday.lv), tālr.67032220



vai ja tas tiek likvidēts, ja no tā lietošanas vai atsavināšanas nākotnē vairs netiek gaidīti saimnieciskie labumi.

### Biežāk konstatētās kļūdas

- Pamatlīdzekļu sākotnējās vērtības pilnīga amortizācija nav pamats pamatlīdzekļu objekta izslēgšanai, ja to turpina izmantot saimnieciskajā darbībā.
- Ar pamatlīdzekļa objekta izslēgšanu saistītos ieņēmumus un izmaksas finanšu pārskatā norāda neto vērtībā, kuru nosaka kā starpību starp neto atsavināšanas ieņēmumiem un pamatlīdzekļa bilances vērtību. Neto atsavināšanas ieņēmumi ir pārdošanas vērtība, no kuras atskaitīti ar atsavināšanu saistīti izdevumi. Neto peļņu norāda peļņas vai zaudējuma aprēķina postenī «Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi», bet neto zaudējums postenī «Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas». Praksē bieži ar pamatlīdzekļu pārdošanu saistītās izmaksas tiek norādītas administratīvo izmaksu sastāvā.

### Pamatlīdzekļu objektu pārvietošana uz pārdošanai turētiem ilgtermiņa ieguldījumiem

Pārdošanai turēti ilgtermiņa ieguldījumi ir tādi ilgtermiņa ieguldījuma objekti, kuru bilances vērtība tiks atgūta pārdošanas darījumā, nevis turpmākas izmantošanas gaitā, un kuri atbilst šādiem kritērijiem: pamatlīdzekļu objekti to pašreizējā stāvoklī ir pieejami tūlītējai pārdošanai un pakļauti tikai parastiem šādu objektu pārdošanas nosacījumiem un to pārdošana ir ticama, sabiedrības vadība ir pieņēmusi lēmumu par pārdošanu, ir uzsākts pārdošanas process un ir pārliecība par tā pabeigšanu gada laikā no procesa uzsākšanas dienas.

### Biežāk konstatētās kļūdas

- Tikai pēc sabiedrības vadības lēmuma izslēdz no pamatlīdzekļu sastāva un uzsāk pamatlīdzekļu pārdošanu, sākotnēji no pamatlīdzekļa sastāva izslēdz un pārvieto to ar tā atlikušo vērtību uz posteni «Pārdošanai turēti ilgtermiņa ieguldījumi».
- Sastādot gada pārskatu, šis postenis jānovērtē atbilstoši Gada pārskata likuma 55.<sup>5</sup> panta trešās daļas prasībām. Kamēr objekts atbilst iepriekš

minētiem klasifikācijas kritērijiem, tos novērtē zemākajā no vērtībām — uzskaites vērtība vai patiesā vērtība, no kuras atskaitītas pārdošanas izmaksas. Bilances vērtība ir summa, kādā aktīvs ir norādīts bilancē, šajā gadījumā objekta atlikusī vērtība izslēgšanas brīdī, bet patiesā vērtība ir summa, par kādu iespējams apmaiņīt aktīvu vai izpildīt saistības darījumā starp labi informētām un finansiāli neatkarīgām personām. Ja līdz gada pārskata sagatavošanai pārdošanas darījums jau būs noticis, tad novērtēšana sarežģījumus neradīs.

### Inventarizācijas mērķis ir pārliecināties par aktīvu eksistenci, kā arī aktīvu novērtēšana attiecībā uz pilnvērtīgumu, noderību, atgūšanu.

### Inventarizācijai jāaptver visi sabiedrībā esošie pamatlīdzekļi.

- Svarīgi izvērtēt arī periodu, ja gada laikā pārdošanas darījums nav noticis, tad tas vairs neatbilst kritērijiem un ir pārvietojams atpakaļ pamatlīdzekļu sastāvā vai jāiekļauj ilgtermiņa ieguldījumu sastāvā. Veicot pārvietošanu, svarīgi noteikt objekta jauno vērtību, kas ir zemākā no vērtības, kas bija aprēķināta atbilstoši Gada pārskata likuma 55.<sup>5</sup> panta trešās daļas prasībām, un vērtības, kas aprēķināta, koriģējot objekta bilances vērtību, kāda tā bija pārvietošanas datumā uz pārdošanai turētiem ilgtermiņa ieguldījumiem, par nolietojumu, kas būtu aprēķināts, un vērtības korekcijām, kas būtu veiktas, ja objekts nebūtu bijis pārvietots uz pārdošanai turētiem ilgtermiņa ieguldījumiem.

### Pamatlīdzekļu inventarizācija

Inventarizācijas mērķis ir pārliecināties par aktīvu eksistenci, kā arī aktīvu novērtēšana attiecībā uz pilnvērtīgumu, noderību, atgūšanu. Inventarizācijai jāaptver visi sabiedrībā esošie pamatlīdzekļi. Inventarizācija notiek, pamatojo-

ties uz sabiedrības vadītāju rīkojumu un saskaņā ar vadītāja apstiprinātu inventarizācijas veikšanas kārtību. Inventarizācijas periods — pārskata gada 1. oktobris līdz nākamā pārskata gada 31. janvārim.

### Biežāk konstatētās kļūdas

- Inventarizācija jāveic katrā struktūrvienībā par materiāli atbildīgajām personām, nav pieļaujams, ka visu struktūrvienību pamatlīdzekļi tiek inventarizēti vienā inventarizācijas aktā.
- Inventarizācijas komisijai jāizvērtē un jāsniedz sabiedrības vadībai informācija par objektu tehnisko stāvokli, to izmantošanu saimnieciskajā darbībā, kā arī jāizvērtē noteiktais lietderīgās lietošanas laiks attiecībā uz objekta tehnisko stāvokli.
- Inventarizācijas gaitā nepieciešams inventarizēt visus pamatlīdzekļu objektus. Ne tikai tos, kas iekļauti konkrētajā pamatlīdzekļu reģistrā. Jo praksē bieži konstatējam, ka nav iegrāmatota iegāde, izslēgšana vai pamatlīdzekļu pārvietošana.

### Pamatlīdzekļu novērtēšana un to pārvērtēšana

Pārsvārā sabiedrību pamatlīdzekļu uzskaitē izvēlas iegādes izmaksu metodi. Tad pamatlīdzekli pēc sākotnējās atzīšanas uzskaita iegādes vērtībā, atskaitot uzkrāto nolietojumu. Sagatavojot gada pārskatu, sabiedrībai jāizanalizē pamatlīdzekļu bilances vērtība. Pamatlīdzekļus novērtē atbilstoši zemākajai vērtībai, ja sagaidāms, ka vērtības samazinājums būs ilgstošs un pamatlīdzekļu vērtība ir būtiski zemāka par tās atlikušo vērtību. Gada pārskatu likums nosaka: ja ilgtermiņa ieguldījumu objekta vērtība bilances datumā zemāka par aprēķināto bilances vērtību un sagaidāms, ka vērtības samazinājums būs ilgstošs, attiecīgais objekts vērtējams atbilstoši zemākajai vērtībai, bet, ja ilgtermiņa ieguldījumu objektu, kura vērtība ir būtiski lielāka par tā iegādes izmaksām vai ražošanas pašizmaksu, vai novērtējumu iepriekšējā gada bilancē, var pārvērtēt atbilstoši augstākai vērtībai, ja var pieņemt, ka vērtības paaugstinājums būs ilgstošs. Sabiedrībā ir jābūt izstrādātai aplēsei «Pamatlīdzekļu vērtības samazināšanās pārbaude», un atbilstoši tai tiek veikts aprēķins un vērtības pārbaude. Ne vienmēr, ja pamatlīdzekļa tirgus vērtība ir zemāka par iekārtas bilances vērtību, tas liecina par iekārtas vērtības samazināšanos. Svarīgi ir noteikt un izvērtēt pamat-

līdzekļa lietošanas vērtību, kas balstīta uz nākotnes naudas plūsmām, un, ja pamatlīdzekļa lietošanas vērtība ir lielāka nekā pamatlīdzekļa bilances vērtība, nav pamata atzīt bilances vērtības samazināšanos.

### Biežāk konstatētās kļūdas

- Izvērtējot pārvērtēšanas nepieciešamību, jāņem vērā pamatlīdzekļa definīcija. Tie ir materiālie aktīvi, kurus uzņēmums tur, lai izmantotu preču ražošanai vai pakalpojumu sniegšanai, iznomāšanai vai administratīvām vajadzībām, un kurus tas plāno izmantot ilgāk nekā vienu gadu, un kuri nav iegādāti pārdošanai. Tāad pamatlīdzekļa nolietojums lielā daļā gadījumu ir produkcijas pašizmaksas komponente. Pamatlīdzekļu pārvērtēšanas rezultātā tiek izmainīts to nolietojums, līdz ar to ietekmēta produktu pašizmaksa un krājumu vērtība. Uzskatu, ka likuma «Par grāmatvedību» punkts par to, ka grāmatvedības sniegtajai informācijai jābūt patiesai, salīdzināmai, savlaicīgai, nozīmīgai, saprotamai un pilnīgai, jāskata arī iepriekšminētajā aspektā.
- Vēlos vērst uzmanību uz vārdiem «un sagaidāms, ka vērtības samazinājums būs ilgstošs». Ja fakti un notikumi norāda uz vērtības samazināšanos, jāveic vērtības samazināšanas pārbaude.
- Ja sabiedrības vadība pieņem lēmumu pārvērtēt pamatlīdzekļus, tad pārvērtē visa pamatlīdzekļu uzskaites grupa vai kategorija, kurai pamatlīdzeklis pieder. Nevar pārvērtēt vienu nekustamo īpašumu, ja sabiedrības īpašumā ir pieci nekustamie īpašumi. Pārvērtējot jāatzīst gan palielinājums, gan samazinājums atkarībā no vērtējuma.
- Pamatlīdzekļu pārvērtēšanu veic regulāri. Praksē mēs zinām, ka pirms vairākiem gadiem virkne sabiedrību veica nekustamo īpašumu pārvērtēšanu, atzīdamas vērtības palielinājumu. Nepieciešams katru gadu izvērtēt šo vērtību, ja pārvērtētā pamatlīdzekļu vērtība būtiski atšķiras no bilances vērtības, tad pārvērtēšana jāveic jau nākamajā pārskata gadā, ja tā mainās nenozīmīgi, to var pārvērtēt reizi trijos vai piecos gados.
- Zemesgabala, ēkas, būves vai šo objektu daļas vērtību nosaka sertificēts nekustamā īpašuma vērtētājs. Pārējiem pamatlīdzekļiem to veic sabiedrības vadība. Pirms pārvērtēšanas svarīgi iepazīties ar nekustamā īpašuma vērtējumu, tajā minētajiem nosacījumiem, ar kādiem aprēķināta vērtība, jo atšķirī-

gi pieņēmumi, faktori un apgrūtinājumi var būtiski ietekmēt aprēķināto vērtību. Svarīgi tos būtu salīdzināt ar iepriekšējā vērtējuma nosacījumiem.

- Bieži vien rodas jautājums, vai jāveic pamatlīdzekļu pārvērtēšana, ja pilnībā ir norakstīta pamatlīdzekļu sākotnējā vērtība. Mēs nevaram pārvērtēt tikai tos pamatlīdzekļus, kuru atlikusi vērtība ir nulle, mums ir jāpārvērtē visa grupa vai kategorija. Saimnieciskajā darbībā turpinām izmantot šos pamatlīdzekļus un saglabājam tos grāmatvedības uzskaitē. Šai gadījumā lēmumu pieņem sabiedrības vadība.
- Pamatlīdzekļu pārvērtēšanas rezultātā radušos vērtības pieaugumu iegrāmato postenī «Ilgttermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve», bet vērtības samazināšanos atzīst peļņas vai zaudējumu aprēķinā periodā, kurā konstatēts vērtības samazinājums. Ja iepriekšējos pārskata periodos ir atzīts vērtības samazinājums, bet pārskata periodā ir jāatzīst vērtības pieaugums, tad iepriekšējos periodos norakstīto vērtību atzīst peļņas zaudējumu aprēķinā kā ieņēmumus, bet pārējo kā pārvērtēšanas rezervi. Ja iepriekšējos pārskata periodos ir atzīts vērtības pieaugums, bet pārskata periodā ir jāatzīst vērtības samazinājums, tad sākotnēji samazina pārvērtēšanas rezervi un tikai starpību atzīst peļņas vai zaudējumu aprēķinā.
- Ilgttermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezervi samazina, ja pārvērtētais objekts ir likvidēts vai to vairs neizmanto, vai vērtības palielināšanai vairs nav pamata. Latvijas grāmatvedības standarts «Pamatlīdzekļi» paredzēja, ka proporcionāli amortizācijai mēs amortizējam pārvērtēšanas rezervi un peļņas zaudējuma aprēķinā atzīstam kā ieņēmumus. Šobrīd grāmatvedības standarti ir atcelti, un ne gada pārskata likums, ne MK noteikumi Nr. 488 «Gada pārskatu likuma piemērošanas noteikumi» šādu kārtību neparedz.
- Ilgttermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezervi nedrīkst sadalīt dividendēs, nedrīkst izlietot zaudējumu segšanai, ieskaitīt pamatkapitālā vai citās rezervēs.
- Jebkura pārvērtēšana pamatoti un detalizēti jāskaidro gada pārskata pielikumā, norādot pārvērtēšanas pamatojumu, kā arī novērtējuma starpību.

Gada pārskats ir vēstījums, kas sniedz skaidru priekšstatu par sabiedrības līdzekļiem, saistībām un finansiālo stāvokli. Sagatavosim gada pārskatu lietotājiem kvalitatīvu gada pārskatu! ■

# VAI JŪS ZINĀT, ka ir kontaktlēcas, ar kuru palīdzību var mainīt acu krāsu



SPECIALIZĒTAIS KONTAKTLĒCU CENTRS



## HENSON

*Kontaktlēcu centrs*

Rīga, Brīvības 73 (ieeja no Bruņinieku ielas)

Tāl. 67277346

[www.kontaktlecas.lv](http://www.kontaktlecas.lv)